

P.17,5

Główne kierunki etyki naukowej
zima 1909/10

K. 557 Wa
Tekst w jęz. polskim, kart ~~106~~, luźnych, formatu 21 x 17 cm,

10a

Stone Hill
Highway
1909/10

Time 4 1/2

Strongly recommended

W s t ę p .

§1. ^{Wykazanie wyrazu} Określenia wstępne.

1. Wyraz etyka pochodzi od ^{wyrazu} greckiego *ethos*, ^{znaczeniem} różnego od ale zblizzonego do wyrazu *ethos*. *Ethos* znaczy zwyczaj, nawyk, przyzwyczajenie, ^{oznacza pierwotnie /: u Homera :/} *ethos* a zwłaszcza *ethē* stałe miejsce przebywania. ^{Użyty cyflicznie}

Z czasem *ethos* nabrało znaczenia stałego sposobu postępowania, oraz tego, co jest podstawą sposobu postępowania, mianowicie ~~cha-~~ ~~rakteru.~~ zblizając się tem bardzd do znaczenia wyrazu *ethos*. Różnica między jednym a drugim wyrazem ~~po-~~ ~~leg~~ pozostała jednak, i objawia się także w przekładach tych wyrazów: *consuetudines* i *mo-* ^{moeurs} *res*, zwyczaj, i obyczaj, *coutumes* i *meurs*, *Brauch* i *Sitte*. Obyczaj oznacza bowiem w przeciwństwie dozwyczajowi ^{zawsze} coś zbiorowego, gromadnego, a zarazem tradycją uświęconego, ~~i wymagającego~~ ~~przeglądne~~ ~~nia.~~ Stąd obyczaj sięga bardziej w głąb istoty ludzkiej, stając się wyrazem ^{wyraz} charakteru człowieka. Istotnie też *ethos* ~~oznacza~~ u Arystotelesa oznacza charakter, ^{Warto} ~~gd~~ dzieli on dzielność człowieka na intelektualną /: *arete dianoetike* :/ i dzielność etyczną /: *ethike*:/, rozumiejąc przez zalety etyczne zalety ~~ducha~~ ^{ducha} moralne,

Gł. kier. etyki nauk. -2- Zima 1909/10 Streszczenie
t. j. etyki w odniesieniu do człowieka
~~czyli~~ zalety charakteru, w przeciwieństwie do zalet rozumu /: n.p.
mądrości, roztropności itp. :/. Zaznacza przytem Arystoteles, że
zalety intelektualnych nabywa człowiek doświadczeniem i nauką,
~~etycznych~~
moralnych zaś przyzwyczajaniem się do /: ethos :/ do pewnego sposobu
postępowania. Posli wyraz cnota odpowiada greckieg

11 27/12 09
2. Arstoteles bierze tedy etykę w znaczeniu szerszem od dzisiejszego, skoro zajmuje się w niej także zaletami intelektualnymi człowieka, a nietylko zaletami charakteru czyli cnotami. Dziś bowiem w zakres etyki wchodzi zwykle tylko dzielność etyczna czyli jak wyraz ten przetłumaczono na język moralna. Używając tych przymiotników, pamiętać trzeba o ich wieloznaczności, gdyż oznaczają one po pierwsze pewien kompleks poglądów i badań w odróżnieniu od kompleksów innych poglądów i badań /: n.p. filozofia moralna:/, po drugie każdy pogląd lub zagadnienia z osobna, wchodzące w skład takiego kompleksu /: n.p. zagadnienia etyczne :/, po trzecie poglądy i postępowanie zgodne z wymaganiami zawartymi w owym kompleksie poglądów /8 n.p. postępowanie moralne, niemoralne/. Przytem ~~zaw~~ wyrazy moralny i etyczny, choć pierwszy jest tylko przekład drugiego, nie są zupełnie równoznaczne, lecz z biegiem

czasu doznały p[ro]nego różnicowania, gdziek[ie] czemu pojęcie moralności stało się może nieco ciasniejszym od pojęcia etyczności, zarazem przymiotnik etyczny bardziej przesunął się ku teoretycznemu odcieniowi, a przymiotnik moralny ku praktycznemu odcieniu
W i znaczeniu moralnym
 /wł/ ~~etyki~~ /: I. znaczenie: filozofia moralna II. zagadnienia etyczne, pojęcia moralne czyli etyczne, III. postępowanie moralne, etyczne :/. Przytem nastąpiło z biegiem czasu także pewne różnicowanie znaczeń pomiędzy greckim przymiotnikiem a jego przekładem łacińskim.

2. Etyka bywa bardzo rozmaicie określana. Wszelkie jednak określenia zgadzają się w tem, że etyka ma do czynienia z postępowaniem ludzkim i jego oceną oraz z pewnymi przepisami, normami, rozkazami. Ale nie wszelkie postępowanie ludzkie, nie wszelka jego ocena i nie wszelkie przepisy należą do etyki, lecz tylko ten ich zakres, który Kant odgraniczył pojęciem imperatywu kategorycznego w przeciwieństwie do imperatywów hipotetycznych.

3. Postępowaniem ludzkim i jego oceną zajmuje się religia, *W tym właśnie zakresie*
 panująca wśród społeczeństwa lub pewnych jego warstw i stanów opinia publiczna *(miejscowy)* oraz nauka. Trzeba tedy rozróżnić etykę religijną

28/X
potocznego życia
etykę zwyczajową: towarzyską. -/ i etykę naukową. Etyka religijna i zwyczajowa istniały już przed nauką, i istnieją dalej obok niej i poza nią. Różni się zaś etyka naukowa od tamtych tem, że używa posługiwać się wyłącznie ściśle określonymi pojęciami i twierdzenia swe według zasad logicznych uzasadniać, gdy tymczasem etyka religijna ostatecznie odwołuje się do objawienia lub innych sposobów nadprzyrodzonego a etyka zwyczajowa swych twierdzeń zwykle zupełnie nie uzasadnia. *Podlegają w nadziei programowi logicznego, nie jest ale w pełni* Przedmiotem niniejszych wykładów jest etyka naukowa; ~~chodzi~~ ~~o~~ ~~te~~ ~~dy~~ ~~o~~ ~~zasadnicze~~ ~~zaga~~ o tamtych o tyle będzie tylko mowa, o ile oddziaływały wybitnie na etykę naukową.

§.2. Tymczasowy przegląd głównych kierunków etyki naukowej.

Jak w ~~w~~ każdej nauce, tak też w etyce naukowej obok zagadnień już wyjaśnionych są *niektóre* inne niewyjaśnione, co do których panuje rozbieżność zdań i poglądów. A im bardziej złożone są zagadnienia którymi się nauka jakaś zajmuje. tem większa ją cechuje rozbieżność zdań. ~~W~~ ~~etyce~~ ~~o~~ ~~to~~ Jeśli tedy mowa o głównych kierunkach etyki naukowej, chodzi o fakt, że na poszczególne zagadnienia z zakresu etyki naukowej ~~istnieją~~ różne odpowiedzi, które można ~~grupować~~ ~~w~~ ~~edług~~ ułożyć w pewne grupy, przycem każda taka grupa tworzy odrębny kierunek

odmienny sposób rozwiązywania danego zagadnienia. Główne kierunki etyki naukowej wypniły się na tle następujących zagadnień etyki naukowej:

1. Zagadnienie co do zakresu etyki. Według jednych podpada pod etykę tylko postępowanie człowieka jako istoty społecznej, według drugich jako jednostki. Pierwsi wyznają etyką społeczną i twierdzą, że istnieją wyłącznie obowiązki względem ^{innych ludzi} ~~drugich~~, drudzy wyznają etykę indywidualistyczną i twierdzą, że ostatecznie obowiązki względem siebie samego. Obok tych skrajnych form etyki ind. i społ. istnieją formy umiarkowane. Umiarkowana etyka ind. uznaje także obowiązki względem ~~dy~~ innych, ale jako wpływ obowiązków względem siebie samego, które uważa za podstawowe; umiarkowana etyka społeczna uznaje także obowiązki względem siebie samego, ale jako wpływ o obowiązków względem innych, które uważa za podstawowe. Niektórzy etycy mówią też o obowiązkach względem Boga.

2. Zagadnienie źródła moralności/: Skąd się bierze różnica między dobrem a złem:/ Dwa główne kierunki: jeden, autorytatywny heteronomiczny, twierdzi, że różnica ta pochodzi z postanowienia, zarządzenia bądź Boga, bądź władzy świeckiej, jest więc usta-

Etyka społeczna jest albo syngularystyczna albo univcrsalistyczna
według tego, czy za przedmiot etyki uważa postępowanie w stosunku
do innych jednostek /: do bliźniego :/ czy też w stosunku do
grup i związków społ. cznych /: rodziny, państwa, narodu, ludzkości/

nomo, drugi, autonomiczny, twierdzi, że różnica ta tkwi w samej naturze czyli istocie lub e w pewnych właściwościach działania, że powstała tedy physei. Kierunek heteronomiczny prowadzi łatwo do ~~złotyego/śc~~ skrajnego sceptycyzmu etycznego, ~~negującego~~ nie uznajacemu w ogóle różnicy między dobrem a złem.

Uakie ponudki skłaniają

3. Zagadnienie fundamentu moralności /: Co skłania człowieka do postępowania moralnie dodatniego?/. Dwa głównie kierunki: intelektualizm etyczny i etyka emocjonalna. Pierwszy twierdzi, że w wypadkach postępowania moralnie dodatniego wolą naszą kieruje rozum, ~~refleksya~~; ^{rozumie obowiązek} drugi kierunek nie uznajac w ogóle innych pobudek postępowania prócz uczuciowych, ~~upatruje pobudki postępowania~~ ~~w uczuciach pewnego rodzaju~~. ~~etycznie dodatniego w pewnym rodzaju pobudek~~. twierdzi, że wolą naszą kierują ~~wtedy~~ w wypadkach postępowania etycznie dodatniego uczucia pewnego rodzaju. Skrajnym odcieniem intelektualizmu jest rygoryzm etyczny, według którego ~~wyłączną~~ ^{wyłączną} pobudką postępowania etycznie dodatniego może być tylko ^{niechęć} ~~względną~~ ^{niechęć} na ~~prawo moralne~~ ^{niechęć} ~~poczucie obowiązku~~, ^{niechęć} ~~wolny~~ ^{niechęć} od wszelkiego upodobania w spełnianiu obowiązku. Kant używa dla oznaczenia tego rygoryzmu wyrazu autonomia etycznymi. ^{niechęć} ~~czna~~, nazywajac wszelkie inne poglądy na fundament etyczny hetero

4/xl 09

4. Zagadnienie kryterium moralności: Jak ~~o~~ znamiona ~~posyada~~ ~~po~~ cechują postępowanie ~~d~~etycznie dodatnie? Zagadnienie to obejmuje kilka pytań, a mianowicie:

A. Zagadnienie brzemienia kryterium etycznego. Dwa główne kierunki: Teleologiczny i ateleologiczny czyli nomiczny. Teleologiczny uznaje albo stawia życiu, działaniu ludzkemu jakiś najwyższy cel i ~~uważa/postępowania~~ czyni wartość moralną postępowania zależną od tego, czy ono celowi temu odpowiada,/. Kierunek nomiczny uznaje lub stawia jakąś zasadę, ~~jakieś prawo, jakąś normę~~ i czy ni wartość moralną postępowania zależną od tego, czy ~~o~~ ono tej zasadzie odpowiada. Kierunek teleologiczny może być eudaimonistyczny w znaczeniu szerszym i perfekcyjnym według ~~cele~~ ^{tych}, czy uważa za cel najwyższy /: summum bonum :/ szczęście człowieka czy też ~~jakieś stan~~ ^{jedni upatrują} doskonałość. To szczęście zaś ~~może być~~ ~~pojmowane~~ ~~jako~~ ~~roskosz~~ ~~przyjemność~~ w rozkoszy, przyjemność, - kierunek hedonisty zny- drudzy w czemś innym - kierunek eudaimonistyczny w znaczeniu ciśniejszem. A tak samo różne mogą być poglądy co do doskonałości/: możliwie pełny rozwój indywidualności, opanowanie cała przez ducha itp. / ~~Kierunek/nomiczny~~ Zarówno ~~hedonizm~~ jak eu

1. Zagadnienia praktyczne przy wyznaczaniu i wyznaczeniu
 punktu: Topograficzny i astronomiczny oraz pomiarowy. Topografi-
 czny polega na wyznaczeniu punktu w terenie za pomocą pomiarów
 odległości i kątów. Astronomiczny polega na wyznaczeniu punktu
 w terenie za pomocą pomiarów wysokości gwiazd i kątów zenitowych.
 Pomiarowy polega na wyznaczeniu punktu w terenie za pomocą
 pomiarów odległości i kątów.

~~daimonizm w zn. ścislejsem eudaimonizm w zn. obszerniejsem jak te-
geż perfekcyonizm może ograniczać się do jednostki jak też obej-
mować ogół.- Kierunek normacyjny występuje bądź w postaci formalistycznej, bądź w postaci merytorycznej, według tego, czy podana przezeń zasada pomija lub zawiera pobudki, skutki, zamiary postępowania. A zarówno formalistycznie jak merytorycznie normacyjna atyka może ^{powoływać się na} ~~podawać jako kryterium etyczne~~ ^{bądź} ~~zgodnie z~~ ^{zasadę} ~~specyficznie etyczną~~ ^{bądź też czerpaną skądinąd.}~~

B. Zagadnienie uzasadnienia kryterium etycznego: Jaki jest do-

wód trafności kryterium? Według jednych dowód taki ~~jest~~ ^{bądź} jest niepotrzebny, gdyż prawdziwość kryterium jest oczywista /: kryterium jest ~~pewnikiem~~ ^{pewnikiem} ~~bądź faktem wprost w doświadczeniu danem~~ ^{/: według innych} kryterium wymaga uzasadnienia, ^{Uzasadnienie} bywa aprioryczne albo empiryczne; ~~/: jedno /: drugie /: może /: być /: .~~ ^{/: jedno /: drugie /: może /: być /: .} Nadto odróżnia się etykę "od góry" i "od dołu", według tego, czy opiera się ^w uzasadnieniu kryterium na gotowym już poglądzie na ^{życie} świat, czy też ^{uzasadnia} ~~swe~~ ^{kryterium} w sposób od takich założeń niezależny. Łączy się ^{wtedy} z tem rozróżnieniem ^{drugie}: na etykę zależną i niezależną. Zwykle przez etykę zależną rozumie się atykę, zależną od religijnego

W tym celu należy przede wszystkim zwrócić uwagę na to, że w tym czasie w naszym kraju panowała sytuacja, która nie sprzyjała rozwojowi nauki i kultury. Wiele osób, które miałyby się poświęcić na jej rozwój, musiało szukać pracy w innych dziedzinach, a te, które pozostały w kraju, często były wykorzystywane do celów politycznych i społecznych. W tym czasie w naszym kraju panowała sytuacja, która nie sprzyjała rozwojowi nauki i kultury. Wiele osób, które miałyby się poświęcić na jej rozwój, musiało szukać pracy w innych dziedzinach, a te, które pozostały w kraju, często były wykorzystywane do celów politycznych i społecznych.

W tym celu należy przede wszystkim zwrócić uwagę na to, że w tym czasie w naszym kraju panowała sytuacja, która nie sprzyjała rozwojowi nauki i kultury. Wiele osób, które miałyby się poświęcić na jej rozwój, musiało szukać pracy w innych dziedzinach, a te, które pozostały w kraju, często były wykorzystywane do celów politycznych i społecznych. W tym czasie w naszym kraju panowała sytuacja, która nie sprzyjała rozwojowi nauki i kultury. Wiele osób, które miałyby się poświęcić na jej rozwój, musiało szukać pracy w innych dziedzinach, a te, które pozostały w kraju, często były wykorzystywane do celów politycznych i społecznych.

poglądu na świat; można jednak pojąć to trochę szerzej, rozumiejąc przez etykę zależną wszelką etykę, która uzasadniając swe kryteria, ~~czyni to na podstawie wyników~~ ^{opiera się na wynikach} innych nauk. Przeciwnie dla uzasadnienia swego twem takiej etyki będzie etyka niezależna, która, ~~uzasadniając sw~~ ^{takiej podstawy.} ~~kryterium, nie wymaga takiego kryterium.~~ ^{spec-} ~~Z kombinacji tych kry-~~ ^{sobów} ~~terium~~ ^{uzasadniania kryterium} ~~runków~~ ^{powstają} następujące główne kierunki co do tej kwestii:-

1. Kierunek etyki apriorycznej i niezależnej, 2. kierunek etyki pariorocycznej i zależnej. 3. Kierunek etyki empirycznej niezależnej 4. kierunek etyki empirycznej zależnej. /: do tego ostatniego kierunku należy n.p. etyka biologiczna, etyka socjologiczna, przyczem jednak pojęcie etyki socjologicznej trzeba odróżniać od pojęcie etyki społecznej, która zob ustęp 1. n. nijszego paragrafu :/.

C. Zagadnienie zdolności oceny etycznej, t.j. tej zdolności, dzięki której bez względu na to, czy znamy lub nie znamy, czy potrafimy lub nie potrafimy uzasadnić kryteria etyczne, w każdym poszczególnym wypadku aprobujemy lub dysparobujemy postępowanie własne lub cudze. Istnieją co do tej zdolności dwie kwestya:

a. Kwestya istoty jej. Kierunek idiogenetyczny twierdzi, że

Pogląd, uważający u asadnienie kryterium z powody jego oczywi-
-stosci za rzecz zbedna, nazywa sie niekiedy intuicyonizmem etycz-
-nym; pracyzen/jednak/ niektorzy nazywaja zas intuicyonizmem kier-
-nek etyki apriorycznej i niezaleznej.

Gł. kier. et. naukowej -g 10 Zima 1909/10 Streszczenie.

istnieje specyficzna, swoista zdolność takiej oceny, znan pod nazwą bądź zmysłu moralnego, bądź poczucia etycznego, bądź sumienia itp. Pogląd allogenetyczny sprowadza tę zdolność bądź do zdolności poznawczej, bądź do ~~zdolności~~ poczucia estetycznego. Kierunek idiogenetyczny niekiedy nosi też nazwę intuicyonistycznego, w odmiennym nieco ~~znaczeniu~~, aniżeli ^w poprzednio wyłuszczonego znaczeniu. Kierunek allogenetycznym uaptrujący w zdolności oceny etycznej zdolność rozumową, nazwany też bywa: znowu w ~~innem~~, aniżeli w poprzednio wyłuszczonego znaczeniu, intelektualistycznym.

b. Kwestya pochodzenie jej. Według t.z. ^{natywizmu} ~~natywiźm~~ zdolność oceny etycznej jest każdemu człowiekowi wrodzoną ~~od samego~~ i tkwi niejako w naturze ludzkiej. Według empiryzmu, który ze względu na wieloznaczność tego wyraży /: por. etyka empiryczne w przeciwstawieniu do apriorycznej powyżej ustęp B :/ lepiej przewać genetyzmem, zdolność o a jesr czemś nabytem. Oba p glądy usiłuje pogodzić kierunek ewolucyonistyczny, Według którego zdolność oceny etycznej rozwnięta się równoległe z rowojem ludzkości, jest więc filogenetycznie ~~ontogenetycznie~~ nabytą, ontogenetycznie wrodzoną. /: niekiedy ewolucyonistyczną nazywa się etykę empiryczną i zależną, uzasadania-

Różnorodność poglądów etycznych doskonale maluje dowcip,
umieszczony w wiedeńskim czasopiśmie Der Morgen z 26. V.
1913:

Jeżeli ktoś zostaje uderzony w twarz, według ko wymagań etyki oficerskiej powinien wyciągnąć szablę i napastnika porąbać.

Według zwykłego kodeksu honorowego winien mu posłać sekundantów.

Według ustaw państwowych winien go zaskarżyć w sądzie.

Według bezpośredniego poczucia winien mu policzek oddać.

Według Jeżeli jest filozofem, winien policzek spokojnie schować do kieszeni.

Według ewangeli winien uderzającemu podać drugi policzek.
Cóż więc powinien uczynić człowiek uczciwy, gdy otrzyma policzek?

o tem podatku z r 1913 bibliografis
i to osobno obca, osobno polska.

Różnorodność poglądów etycznych doskonale maluje dowcip,
umieszczony w wiedeńskim czasopiśmie Der Morgen z 26. V.
1913:

Jeżeli ktoś zostaje uderzony w twarz, według ko wymagań etyki oficerskiej powinien wyciągnąć szablę i napastnika porąbać.

Według zwykłego kodeksu honorowego winien mu posłać sekundantów.

Według ustaw państwowych winien go zaskarżyć w sądzie.

Według bezpośredniego poczucia winien mu policzek oddać.

Według Jeżeli jest filozofem, winien policzek spokojnie schować do kieszeni.

Według ewangeliści winien uderzającemu podać drugi policzek

Cóż więc powinien uczynić człowiek uczciwy, gdy otrzyma policzek?

W ostatecznym podaniu z r. 1913 bibliografic
i to osobno obca, osobno polska.

11/XI 09
 jąca kryteria etyczne na podstawie teory ewolucji :/. Pogląd
 dh na istotę i na pochodzenie zdolności oceny etycznej mogą się w różny sposób łączyć, .

D. Zagadnienie waloru kryterium etycznego. Relatywości twierdzą, ~~walor kryterium etycznego może się zmieniać według czasów i okoli-
 że w różnych czasach i okolicznościach licznosci; prz ciwnicy~~
~~relatywizmu, których możnaby nazwać abolutystami, twierdzą, że~~
~~to codobre, jest zawsze i wszędzie dobre, a to co złe zawsze i wszę-~~
~~dzie złe. Jest to różnica kierunków analogiczna do różnicy w dzi-~~
~~dzinie~~ / Czy etyka naukowa może formułować i uzasadniać kryte-
 rya etyczne, ważne ~~bezwzględnie~~ dla wszystkich czasów i miejsc i
 bez względu na jakiegokolwiek okoliczności i warunki, czy też każdek
 kryterium ma walor tylko ~~z uwzględnieniem~~ ^{ograniczonego} warunkowy, względny?
 Wyznawcy pierwszego poglądu możnaby nazwać absolutyustami etyczn
 y nazywają
 mi, wyznawców drugiego reltywistami, ~~analog~~ tak jak wyznawcy ana-
 logicznego kierunku w zakresie teorii poznania.

E. Zagadnienie przedmiotu kryterium i oceny etycznej. O czem ^{własności}
 ofzeka kryterium i ocena etyczna, że jest dobrem albo złem? Trzy ^{główne}
 kierunki: I. Kryterium i ocena dotyczy postępowania ze względu na
 jego skutki czyli następstwa :/. II. Kryterium i ocena dotyczą in-

tencji, zamiaru, obudek. III. Kryterium i ocena etyczna dotyczą charakteru, objawiającego się w postępowaniu.

16/xi 09

F. Zagadnienie skali kryterium i oceny etycznej. Czy istnieje tylko postępowanie /: dla krótkości zatrzymujemy ten nieokładny sposób wyrażania się :/ dobre i złe? Hedni przyjmują postępowanie etycznie obojętne, drudzy nie. Nadto istnieje różnica kierunków co do zróżnicowania obu stron skali etycznej, zarówno dodatniej jak ujemnej. | Takie rozróżnienie spotykamy już w etyce chrześcijańskiej odróżniającej przykazania /: obowiązki:/ od rad ewangelicznych, grzechy śmiertelne od powszednich. W najnowszej etyce występuje ono w formie podziału postępowania etycznie dodatniego na poprawne/: obowiązkowe, nakazane:/ i na chlubne oraz postępowania ~~złego~~ etycznie ujemnego na dopuszczalne i na zdrożne ~~ni występne/~~ przyczem zachodzi między tymi stopiami ten stosunek, iż zaniechanie postępowania poprawnego jest zdrożne, chlubnego dopuszczalne, dopuszczalnego chlubne, zdrożnego poprawne. Cztery te stopnie ^{oceny} może jeszcze nie wyczerpują wszystkich odcieni, to też ~~niektórzy/~~ można postawić zagadnienie, czy tylko postępowanie chlubne i dopu-

Gł. kier. et. naukowej -14- Zima 1909/10 Streszczenie.

znowu azkreślają. Licye naukowej zadanie postrzanie pomiędzy rejestrowaniem rozwoju pojęć i poglądów moralnych a wydawaniem norm czyli prawideł, ograniczając jej zadanie do formułowania i uzasadniania kryterium etycznego. Ci ostatni wychodzą z założenia, że nauka w ogóle nie zajmuje się nigdy formułowaniem przepisów, norm czyli prawideł, lecz formułowaniem wykrywaniem i uzasadnianiem praw, przyczem oczywiście wyraz prawo nie jest brany w znaczeniu jurydycznym, lecz w tem znaczeniu, w którym mówi n.p. o prawach przysiężnych o prawach ruchu wahadłowego itp. Prawo w tem znaczeniu a w którym prawo jest sądem, stwierdzającym stały związek między dwoma zjawiskami pewnymi zjawiskami faktami, przedmiotami, n.p. X i Y. Z takiego prawa można wysnuć prawidło, normę, przepis jeżeli chodzi o wywołanie jednego z tych zjawisk. Wtedy jedno z nich staje się środkiem a drugie celem a drugie środkiem, który "powinien" być stosowany przez każdego, któremu o urzeczywistnienie celu chodzi. Podobnie Tak samo też według tego poglądu kryterium etyczne wyraża jedynie stały związek między pewnymi cechami postępowania /: zamiarów, charakteru:/ a jego wartością etyczną. Stąd wysnu

snuć można prawo, iż człowiek, który dba o etyczną wartość postępowania swego, powinien postępowaniu swemu nadać owe cechy.

Ale zarówno wysnuwanie tej normy jak też ^{dotychczasowym ludziom} zapewnienie jej posłuchu

^{lepiej by było w ramach etyki wypracować normy i zasady} nie jest według zwolenników omawianego kierunku zadaniem etyki jako nauki, lecz innych czynników, które można by nazwać wychowawczymi w najogólniejszym tego słowa znaczeniu. -- Według sposobów

pojmowania zadania etyki naukowej można tedy ~~rozróżnić następujące~~

~~główne kierunki:~~ etykę w najobszerniejszym tego słowa znaczeniu podzielić na etykologię czyli etykę opisową i na etykę w znaczeniu ścisłym, ~~czystym~~ przy czym etyka w znaczeniu ścisłym może być

~~pojęta teoretycznie~~ może być teoretyczną, czyli krytycznym, ^{analitycznym} i uzasadniania t.j. ograniczającą się doformułowania kryterium etycznego albo

18/11 09 praktyczną lub normatywną, podającą prawidła i przepisy postępowania celem wpływania przy ich pomocy na praktyczne życie człowieka.

Powyższy tymczasowy przegląd głównych kierunków ma ułatwić zorientowanie się w wielkiej liczbie systemów etyki naukowych, które z biegiem czasu powstawały. W tym celu należy główne te systemy poznać, zdając sobie zaraem sprawę z tego, jakie reprezentują kierunki, oraz ^{porównanie} ocenę krytycznie względną ich wartość z punktu wymagań ^{ze stanowiska}

naukowości. To też ^zalsze wywody obejmą dwie części, analityczno-historyczną i syntetyczno-krytyczną.

Część I. Analityczno-historyczna. Rozpoznanie głównych kierunków etyki naukowej w ich historycznym przebiegu.

Rozdział I. Etyka starożytna.

§1. Powstanie etyki naukowej
Etyka naukowa powstała wśród Greków. I u nich zra u kierowały ~~postępowaniem~~ zasady czerpane ~~na~~ ~~początku~~ z wierzeń religijnych, ~~później z zdań mędrców~~. Ale pominąwszy dziedziny prawa zwyczajowego a później pozytywnego tworzyło się dość wcześnie poczucie etyczne niezależne od owych wierzeń, a nawet wobec tych wierzeń krytyczne.

22/11/09
/: n.p. Xenofanes w wieku VI :/. Wyrazem tego p niekąd niezależnego poczucia etycznego są zdania i maksymy t. zw. siedmiu mędrców, po części także normy etyczne głoszone przez ~~Piragorasa~~ ^{Pitagorasa} w wieku VI i ^{w wieku V.} Jeraklita ~~okolo roku/400.~~ W wieku V. też ~~zaczyna~~ rozwija się niezwykle silnie i rozpowszechnia zmysł krytyczny, poddający w wątpliwość zasady dawniej głęboko zakorzenione, a rzecznikami tego krytycyzmu są głównie sofisci. Sformułowane przez Archelaosa, ucznia ^{wyli Anaxagorasa} Anaxagorasa przeciwstawienie tego, co nomo, temu co physei dobre i sprawiedliwe doprowadzili niektórzy z nich do ostateczności,

Gł. kier. etyki naukowej -17- Zima 1909/10 Streszczenie.

upatrując w ustawowym określeniu tego o wolności a czy go nie wolno
zupełną dowolność albo też wynik tendencji społecznych, wprost
p zeciwnych temu, co według niedwuznacznego świadectwa przyrodzenia
/: physis:/ być powinno. Wyłoniły się tedy zagadnienia, czy istotnie
ustawowe określenie postępowania zbredniczego go poznawo
e są wszelkie wartości, a dalej, jak brzmi owo prawo przyrodzone
pochodzące z physis, a nie z thesis, którego przestrzegać należy.

Czy istnieje w ogóle takie dla wszystkich jednakowe prawo, czy
też bezwzględnie obowiązujące? Nad zagadnieniami tego zastanawia
się Solrates. ~~Na~~ **Ostatnie** z przytoczonych rozwiązań w kierunku
twierdzącym, okazując się zwoennikiem nie relatywizmu lecz absolu-
tyzmu etycznego; ~~w innych kierunkach jednak usiłowania jego do s-~~
~~sformułowania~~ ~~tem samym~~ ~~czuł się zobowiązany do sformułowania~~
tem s mem musiał ^{ambrosi ustalac} ~~podac~~ ~~powdzechne~~ kryterium postępowania dobrego
i ściśle określić
a ~~przedewszystkiem~~ ~~ustalić~~ ~~ppjęcia~~, odgrywające tak zasadniczą rolę
wykładach i
w dyskusjach ~~sofistów~~ ^{klasyfikacja} ~~, niezdolnych~~ ~~nie zdających~~ ~~sobie~~ ~~spra-~~
wy z potrzeby takiego ścisłego określania. Zadanie to widział So-
krates przed sobą kjasno i jemu poświęcił życie całe, lecz

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

nie zdołał go wobec ogromu tkwiących w nim trudności w sposób jednolity i wyczerpujący rozwiązać. Tem się trz tłumaczy, że poglądy etyczne Sokratesa dały początek szeregowi kierunków etyki, często zupełnie ze sobą niezgodnych, a powoływanych się na Sokratesa jako ich właściwego twórcę.

23/XI 09

2. Przez dobro rozumie Sokrates czyjeś dobre, a ulegając dwuzwrotu zn czności ~~wyrażenia~~ ^{zwrotu} eu prattein /: eupraxia:/ uważa ~~to~~ ^{za} dobre to, z czem człowiekowi jest dobrze; więc to co go czyni zadowolonymi ponieważ dalej to, z czem człowiekowi jest dobrze, odpowiada przedstawia się jako coś człowiekowi pożytecznego, przydatnego, przeto pojęcie dobra, o ile z jednej strony zlewa się z pojęciem piękna /: kalon kagathon :/ o tyle z drugiej strony zlewa się z pojęciem tego, co pożyteczne, przydatne /: ophelimon, ~~de~~ ^{de} Ale dobrze na prawdę jest człowiekowi nie wtedy, gdy ~~goni za rozkoszami i zabawą.~~ ^{dzierżawi} lecz gdy zdobędzie wewnętrzną wolność i niezależność na podstawie panowania nad sobą /: egkrateia :/ Dlatego stanem najdoskonalszym, najbarcie do boskiego zbliżonym jest: mieć jaknajmniej potrzeb. Tak więc zlewa się tu kryterium eudaimonistyczne z perfekcyjnistycznym, przyczem eudaimonizm ~~pojęty jest społecznie, sko-~~

obok ~~ego~~ indywidualistycznego znajdujemy ^{wrażne} dowody ~~universalisty-~~
~~cznego~~ ^{doby} ~~społw~~ znego pojmowania etyki. Ten współczesny moment występu-
je też w fakcie, że Sokrates obok kryterium teleologicznego podaje
też kryterium nomiczne, skoro sprawieliwość określa jako ~~postępo-~~
zacho ani się odpowiednie do wymagań prawa. Ma przytem na myśli za-
równo pozytywne prawa /: ustawy-/ państwa, jak też przepisy reli-
gijne, jak też "niepisane" ~~prawa boskie~~ ^{co do}, złożone przez Bogów w
serca ludzkie. ~~Uważa~~ Rzuca to pewne światło na poglądy Sokratesa w
sprawie źródła moralności; i w tych bowiem poglądach stwierdzić
trzeba wahanie się pomiędzy autonomizmem i heteronomizmem, ale z
przewagą po stronie autonomizmu. Pod względem fundamentu etyczne-
go Sokrates wyznaje stanowczy intelektualizm, streszczający się
w tezie, że dzielność, t.j. zdolność trafnego postępowania. polega
na wiedzy, jest mądrością. Według tej zasady nikt nie może postępo-
wać trafnie, jeśli nie wie, jakim jest trafne postępowanie, a ka-
dy, kto wie, jak postępować należy, ten też odpowiednio postępuje;
wynika zaś stąd, że każdy, kto postępuje źle, czyni to dlatego, bo
właściwe o sposoby postępowania nie zna, jest pozbawiony wiedzy,
mądrości. Pogląd taki odpowiada zupełnie kryterium eudajmonistyczne

mu Sokratesa, ~~lecz~~ wobec kruteryum perfekcyjnistycznego a tem bardziej wobec nomistycznego staje się poniekąd paradoxalnym. To też w zastosowaniu do poszczególnych zalet Sokrates wprowadzie i sprawiedliwość sprowadza do wiedzy o tem, czego wymagają prawo, a pobożność do wiedzy o tem, cośmy winni Bogom, a odwagę do wiedzy o tem, co ~~człowi~~ jest istotnie niebezpiecznym dla człowieka, zarazem jednak uwzględnia przy odwadze i wrodzone usposobienie i ćwiczenie czyli wprawę obok wiedzy. — Skoro ~~dzielność polega na wiedzy, można jej udzielać innym nauką, można jej nauczyć, a właśnie całą działalność Sokratesa do tego o luznierzala.~~ O panowaniu nad sobą zaś które Sokrates uważa za podstawę wszelkich innych zalet, wszelkiej działalności w ogóle, nigdy nie mówi, że ~~polega na wiedzy, uważa je~~ ^{jest wiedza} raczej za warunek nabycia wiedzy i mądrości, gdyż uwalnia człowieka od wszystkiego, co go zaślepia o i rozum jego zaciemnia. — Skoro jednak ~~poza~~tem ~~dzielność~~ jest identyczna z wiedzą, można jej udzielać ~~inny~~ inną drogą pouczenia, i w tem też upatrywał Sokrates swe powołanie. Jaskrawo od tego intelektualizmu odbija to, co Sokrates twierdzi o daimonion, "znaku Bożym", który ^{go} ~~mu~~ niekiedy strzy-

muje jakby jak ~~głos~~ głos wewnętrzny od pewnych ~~lroków~~ lroków i sposobu postą-
pienia. Trudno zdać sobie sprawę, co Sokrates przez owo daimon on
objęte też ~~skarż~~ oskarżeniem Sokratesa, rozumiał. Bądź co bądź
nie da się ono pogodzić z jego intelektualizmem etycznym. - W ca-
łej etyce Sokratesa obok tego intelektualizmu jest jeszcze inna
czynnik, odgradzający ją od ~~potocznej~~ potocznej moralności ówczesnej
wicie nauka o tem, iż lepiej cierpieć krzywdę, aniżeli ~~jej~~ jej wy-
rządzać. Wraz z intelektualizmem także postawienie kwestyi sto-
sunku do otoczenia dowodzi całkiem wyraźnie wyodrębnienia się etyki
naukowej w twierdzeniach Sokratesa od
Wszelako nadający całej etyce Sokratesa tak wybitne piętno intelle-
ktualizm etyczny wraz z zasadą, iż lepiej doznawać krzywdy aniżeli
ją wyrządzać dowodzi jasno, iż w ~~nauce~~ nauce Sokratesa ~~poza~~ poza
w pracy myślowej i dzięki pracy myślowej Sokratesa etyka naukowa
obok potocznej moralności ówczesnej zaczęła się kształtować aże niezau-
ważnie poniekąd od niej etyka naukowa. | Rozwinięła się ona zrazu ba-

29/XI

jednostronnie

§. II. Etyka Platona.

Poglądy etyczne Platona poruszają się zrazu w torach Sokratesowych
Ideotypifikuje więc to co z dobre. z tem c człowiekowi pożyteczne,

W tym dniu w godzinach porannych, około 10:00, w czasie spaceru po ogrodzie, zauważono w pobliżu brzozy, w miejscu, gdzie rosną również klony i lipy, niewielki, ciemny, owalny obiekt, który po zbliżeniu okazał się być jajem żmijoty. Jajko było małe, ciemne, z charakterystycznymi, ciemnymi, kropkami, które widać było szczególnie wyraźnie w świetle słonecznym. Jajko było umieszczone na powierzchni ziemi, w miejscu, gdzie rosną również klony i lipy.

11. 11. 1953.

W tym dniu w godzinach popołudniowych, około 16:00, w czasie spaceru po ogrodzie, zauważono w pobliżu brzozy, w miejscu, gdzie rosną również klony i lipy, niewielki, ciemny, owalny obiekt, który po zbliżeniu okazał się być jajem żmijoty. Jajko było małe, ciemne, z charakterystycznymi, ciemnymi, kropkami, które widać było szczególnie wyraźnie w świetle słonecznym. Jajko było umieszczone na powierzchni ziemi, w miejscu, gdzie rosną również klony i lipy.

11. 11. 1953.

W tym dniu w godzinach wieczornych, około 20:00, w czasie spaceru po ogrodzie, zauważono w pobliżu brzozy, w miejscu, gdzie rosną również klony i lipy, niewielki, ciemny, owalny obiekt, który po zbliżeniu okazał się być jajem żmijoty. Jajko było małe, ciemne, z charakterystycznymi, ciemnymi, kropkami, które widać było szczególnie wyraźnie w świetle słonecznym. Jajko było umieszczone na powierzchni ziemi, w miejscu, gdzie rosną również klony i lipy.

przyczem jedna silnie uwydatnia też związek między tem co dobre a tem co piękne, skoro tak w tem co dobre jak w tem co piękne, tkwi wspólny pierwiastek pożyteczności. /: Górgiasz:/ Szukając bliższego określenia tego, co pożyteczne, odrzuca a więc i dobre, odrzuca za / w zgodzie z Sokratesem:/ równo hedonizm jak też /: niezgodnie z Sokratesem:/ ppsłuszeństwo prawom, stawiając najęże miejsce sprawiedliwość, pojmowaną niezależnie od obowiązujących ~~ust~~ praw. Sprawiedliwość dlatego jest pożyteczna a więc i dobra, że zapewnia równowagę, harmonię i zdrowie duszy, nastrajając ją ~~do~~ zgodnie z harmonią wszechświata, którą ^{dusza} jest częścią. A chociaż pełnienie sprawiedliwości zapewnia też prawdzie człowiekowi szczęście, moment ten eudaimonistyczny ustępuje tu na drugi plan, jak iż etyka przyjmuje charakter perfekcyjnistyczny, (przesuwając moment eudaimonistyczny do życia pozagrobowego.)

30/x1

2. J szcze silniej występuje jaskrawiej per ekcyonistyczny charakter przybera kryterium etyczne u Platona w chwili, gdy zaczy ^{opinii etyki} na głosić /? w Fedrusie+/^{ne} naukę o ideach. | Pzez idee rozumie Platon przedmiot pojęcia ogólnego, wyrażającego w ścisłym określeniu ~~przedstawiaj~~

przebieg jedyny, ale nie wydatnie też zwisał. Inny tam podobny a
 tam co piękne, skoro tak w tam co dobre jak w tam co piękne, tam
 wadliwy nie wszędzie pozyteczny. //: Trzeba: Wydatnie różnego
 określenia tego, co pożyteczne, gdyż a więc i dobre, odnosi się
 również do celów i kierunków: //: Niezgodnie z kierunkiem: //: przeszedł
 przerwany, stawiając na jego miejsce, sprawiedliwość, potrawą nie-
 zależnie od obywateli w prz. Sprawiedliwość, dlatego, że
 pożyteczna a więc i dobra, ze zapewnią równowagę, harmonia i zdo-
 wać dają, następując jej za zgodzie z harmonią wszechświata, nie
 go jest całość. A chociaż-pięknie sprawiedliwość zapewnia też
 prawdziwe ciwotkowi wzrost, moment ten wydatnie wy
 ta i na drugi plan, żeby tylko przyjąć charakter praktycz-
 nistyczny, przedstawiając moment wydatnie wydatny do życia pozapo-
 wygo.

3. I teraz bliżej wysłuchajcie jaźniwył par wydatny
 charakter praktyczny wzrostu etycznie u Płonica w chwili - gdy są
 na gronie // w Federacji // między o ideałach. Pasa ideał rozumie się
 ten przedmiot podjęta ogólnie, wyrzucając w kierunku określonym

Przydatny

Gł. kier. etyki nauk. -27- Zima 1909/10 Streszczenie.

Kopiedzi
~~Te przedmioty pojęć ogólnych~~ którego odbiciem odzwierciedleniem, kopią są przedmioty konkretne, pod zmysły podpadające, a owym pojęciem ogólnem objęte. Idee są w przeciwieństwie do przedmiotów konkretnych wieczne i niezmiennie i istnieją ~~rzeczywiście~~, oddzielni od przedmiotów konkretnych, tworząc odrębny zupełnie doskonały świat idei czyli pierwowzorów rzeczy zmysłowych. Dusza, będąc wieczną, żyła w świecie idei, gdzie je oglądała, poznając tym sposobem istotę wszechrzeczy, zanim połączona z ciałem, doznała zaćmienia swych władz poznawczych, ~~w którym~~. ~~Ale i w bycie ziemskim~~ ~~dusza~~ zachowawszy wspomnienie oglądanych niegdys idei budzące się na widok rzeczy konkretnych, owe idee odzwierciedlających, dusza ~~nie tylko może sobie te idee tęskni za owym światem idei~~ /: miłość. Jest tedy zadaniem człowieka żyć w ten sposób, by już tu na ziemi uwalniał się jaknajbardziej od wszystkiego, co przeszkadza poznawaniu idei, na którym polega jedyna prawdziwa wiedza, i by tym sposobem przygotował się do ponownego wejścia w świat idei po śmierci. Zatem zwalczanie wszelkich czynników zmysłowych, ziemskich, cielesnych i dążenie do nieamałonej niczem wiedzy teoretycznej staje się ostatecznym celem człowieka w sposób ascetyczny pojętym.

*Dusza
Wobec siebie
pragnienie
do 20/I 910*

Te przedmioty... w przedmiotach...
nie są przedmiotami...
nie są przedmiotami...
nie są przedmiotami...

ob przedmiotów...
wieloletni...
nie są przedmiotami...
nie są przedmiotami...

III

nie są przedmiotami...
nie są przedmiotami...
nie są przedmiotami...
nie są przedmiotami...

nie są przedmiotami...
nie są przedmiotami...
nie są przedmiotami...
nie są przedmiotami...

nie są przedmiotami...
nie są przedmiotami...
nie są przedmiotami...
nie są przedmiotami...

To świadczy

3. ~~Nieco odmiennie~~ ^{Na te} w związku z życiem społecznym wyłuszcza Plato swoją etykę w Rzeczypospolitej. Celem tak jednostki jak też państwa jest urzeczywistnienie idei dobra, tej najwyższej idei. Cel ten spełnia jednostka, jeżeli posiada ~~Warunkiem niezbędnym, by jed-~~ Jednostka ideę tę w życiu swym urzeczywistni, jeżeli posiadzie czworaką dzielność mądrość, męstwo, umiarkowanie i sprawiedliwość ^{trojakiem częściami czyli czynnikami duszy t.j. rozu-} odpowiadającą ~~trojkiej części~~ ^{czyli głowie,} i wzajemnemu ich stosunkowi. Rozumowi, myślącej ~~części duszy odpow-~~ ^{części duszy odpow-} iada bowiem mądrość, sercu czyli uczuciom i pragnieniom wyższym odpowiada męstwo, ~~uczuciom / zmysłowym /~~ / brzuchowi czyli uczuciom i ^{zmysłowym} pożądanom zmysłowym odpowiada umiarkowanie, ~~oparte na rządach ro-~~ ^{zumu} a gdy tak każda część duszy spełnia należycie swe zadanie, ^{gdy więc} głowa panując nad sercem, a wraz z sercem nad brzuchem, dusza jest sprawiedliwa, w sobie scharmonizowana. ~~Do takiej~~ ^X doskonałości człowiek sam z siebie dojść nie może; trzeba go takim uczynić drogą wychowania, a powołaniem do tego jest państwo, ~~które tym sposobem~~ ^{drogą dwojaką: po pierwsze} urzeczywistnia ideę dobra, czyniąc ~~ludzi~~ ^{ludzi} obywateli sprawiedliwymi i dobrymi, ~~a / by /~~ a po drugie iszcząc także w swym własnym bycie ideę dobra. Państwo bowiem, jeżeli jest należycie zorganizowane,

3. Wzrost. et. 1900. - 84 -
Wzrost. et. 1900. - 84 -
Wzrost. et. 1900. - 84 -

Wzrost. et. 1900. - 84 -
Wzrost. et. 1900. - 84 -
Wzrost. et. 1900. - 84 -

Wzrost. et. 1900. - 84 -
Wzrost. et. 1900. - 84 -
Wzrost. et. 1900. - 84 -

Wzrost. et. 1900. - 84 -
Wzrost. et. 1900. - 84 -
Wzrost. et. 1900. - 84 -

Wzrost. et. 1900. - 84 -
Wzrost. et. 1900. - 84 -
Wzrost. et. 1900. - 84 -

składa się z trzech stanów, filozofów, wojowników i wytwórców;
~~przychodzi~~ rządzą w nim filozofowie, utrzymując w karbach przy
pomocy strażników w trzeciej, a sprawy publiczne a zwłaszcza
wychowaniem kierując w ten sposób, iż jednostki odpowiednio uzdol-
nione wznieść się mogą na poziom prawdziwej dialektycznej t.j.

filozoficznej wiedzy. Stan sharmonizowanej równowagi tak w jedno-
odzwierciedlający ideę dobra
staje jak w państwie przedstawia się tu jako najwyższy cel człowie-

ka; kryterium jest tedy teleologiczne. |

4. W ~~filozofii~~ ^{zajmuje się} powraca Platon do kwestyj ~~o~~ ^{co} ~~posiada~~ ^{posiada} ~~wię~~

24. I. 910
powinno być ostatecznym celem człowieka czy mądrość i wiedza, czy
też przyjemność i rozkosz. /: ~~Wpływ polemiki między megarczykami-~~
~~-czynikami i hedonistami~~ /: Odpowiada, że ani jedna ani druga,
najlepszym bowiem życiem życie łączące oba te czynniki. Przytem
~~jednak~~ ^W ~~tem~~ ^{tem} połączeniu mądrość ma rolę kierującą, jest
powiem ^{czyn} ~~czyn~~ ^{czynnikiem} ~~określającym~~, harmonizującym, gdyż tymczasem roz-
kosz jest ~~czyn~~ ^{czynnikiem} ~~nieokreślonym~~ /: ~~peras~~, apeiron /: Nadto
Gayby ~~ma~~ ^{ma} rozkosz miała być ~~czyn~~ ^{czynnikiem} ~~decydującym~~, życie byłoby
yem lepszym, im więcej i im większą miałyby w sobie rozkosz.

257 E 60
życie najwyzszsze byłoby najlepszym. A ^{na koniec} koniec trzeba by odmówić dobroci życiu człowieka, uczeniu wprawdzie ale cierpiącemu. Kierować musi tedy rozum. Powstaje drugie pytanie, czy wszelkie rodzaje rozkoszy mają równe prawo ~~wejść~~ wchodzić w skład ~~tego~~ życia. | Odpowiedź brzmi przecząco: prawo to bowiem ~~posiadają~~ czysta, więc posiadają według Platona jedynie rozkosz estetyczna i rozkosz intelektualna czyli logiczna, ~~przez~~ ~~jednak~~. Nie wszelka jednak wiedza dostarcza nam jednakowych przyjemności logicznych, ~~większą~~ lecz każda tem większym, im bardziej jest teoretyczną a zarazem ścisłą przejrzystą i pewną. Ścisłą zaś jest wiedza, stosująca liczbę miarę i wagę. ^{Z założenia, że} Skoro zaś życie najlepsze powstaje z połączenia przyjemności i mądrości z w odpowiednim stosunku, ~~przeto~~ wynika następująca tablica wartości życiowych czyli dóbr: 1. Miara. 2. Proporcja i piękno, 3. Rozum. 4. Wiedza, 5. Przyjemność. .-

Ogólna charakterystyka etyki platońskiej
5. Etyka Platonska jest tedy etyką indywidualistyczną, autonomiczną, intelektualistyczną /: z pewną domieszką emocjonalizmu w pojęciu erosu :/, perfekcyjnistyczną, zależną od metafizycznych założeń i jak one uzasadniona przeważnie apriorycznie; swoistej zdol

Gł. kier. et. naukowej 27 Zima 1909/10 Streszczenie
ności oceny etycznej, której przedmiotem jest charakter, Platon
nie uznaje, przypisuje jednak ~~swym~~ normom etycznym walor bezwzględny.
Jednolitej skali etycznej brak jego systemowi, który
uznaje różne stopnie wartości moralnej i uważa się za system etyki
normatywnej.

3. 3. Etyka Afystotelesa.

1. Trzyredakcje: Et. nikomachejska, Eudemosa i Wielka. Autentyczna nikomachejska. Arystoteles pierwszy ~~dał~~ systematyczne opracowanie etyki, tworzącej w jego systematyce ~~nauk~~ część filozofii praktycznej

2. Każdey Zajmując się działaniem ludzkim, Etyka stwierdza przede wszystkim, że ostatecznym ¹⁹³ celem ~~yego~~ działania jest zadowolenie ^{ie} szczęśliwość, eudaimonia. Każda istota ¹⁹⁴ chce się zadowolona, jeżeli ¹⁹⁵ wykonuje odpowiadające jej ¹⁹⁶ istocie ¹⁹⁷ działanie, spełnia właściwe ¹⁹⁸ sobie funkcje ¹⁹⁹ w sposób możliwie pełny i łatwy. Właściwym człowiekowi ²⁰⁰ jako istocie rozumnej jest takie ²⁰¹ działanie, w którym ²⁰² uwydatnia ²⁰³ się jego rozumność. ²⁰⁴ Więc i szczęście ²⁰⁵ człowieka ²⁰⁶ polega na ²⁰⁷ tem,

by takim właśnie działaniem. Aby zaś ~~działanie~~ ²⁰⁸ mogło

Platon, ~~Platon~~ Hüdäje nie uznaje, Hüdäje Platonist swym twierdzeno

walor bezwzględu,

odżywać się może nie pełno i łatwo, potrzeba odpowiedniego uzdolnienia, przysposobienia, które nazywa się dzielnością. Arete. ~~Wy~~

Żyjąc więc kat areten, człowiek ~~żyje~~ żyje kata logon i tem samem żyje szczęśliwie. Potrzeba do tego także pewnych warunków zewnętrznych, chociaż mają one dla zadowolenia o wiele mniejsze znaczenie od dzielności. - Kryterium Arystotelesowe jest tedy teleologicznem ~~lecz nie eudaimonistycznym~~. Skoro bowiem a mianowicie perfekcyjnym, a nie, jakoby się na pierwszy rzut oka wydawać mogło, eudaimonistycznym.

27/1
900
3. Działanie, odpowiadające istocie ~~człowieka~~ człowieka jako ~~a opierające się na potrzebie ku temu uzdolnieniu czyściemu~~ istocie rozumnej ~~łączy się zawsze z przyjemnością~~, a opierające się ^{a więc} na potrzebnej ku temu zdolności czyli dzielności łączy się zawsze z przyjemnością, która nie tylko działanie to dopełnia, ~~lecz~~ zaraem nas do niego zachęca. ~~Inne przyjemności~~ ^{nie} ponieważ tak samo jak działaniu rozumowemu odpowiadając też innym działaniom życiowym inne przyjemności czyli rozkosze, przeto wybór między nimi zależnym być powinien od stosunku tych innych przyjemności do przyjemności, towarzyszącej ~~przebiegowi~~ działaniu rozumu.

-33- Die Geschichte der
Pflanzenwelt

Die Pflanzenwelt ist eine der größten und vielfältigsten Lebensgemeinschaften der Erde. Sie umfasst eine enorme Vielfalt an Arten und Lebensformen, von den kleinsten Bakterien bis zu den größten Bäumen. Die Pflanzenwelt spielt eine zentrale Rolle im Ökosystem, indem sie Sauerstoff produziert, Kohlenstoff bindet und als Nahrung für viele Tiere dient. Die Evolution der Pflanzen hat zu einer bemerkenswerten Vielfalt an Anpassungen an verschiedene Lebensbedingungen geführt, was die Komplexität und den Reichtum der Pflanzenwelt erklärt.

Die Pflanzenwelt ist nicht nur eine Quelle für Nahrung und Medizin, sondern auch ein wichtiger Bestandteil der Landschaft. Sie trägt zur Regulierung des Klimas bei und wirkt als natürlicher Filter für Schadstoffe. Die Erhaltung der Pflanzenwelt ist daher von größter Bedeutung für die Zukunft der Menschheit. Durch nachhaltige Bewirtschaftung und den Schutz natürlicher Lebensräume können wir sicherstellen, dass die Vielfalt der Pflanzenwelt erhalten bleibt und die ökologischen Dienstleistungen, die sie uns bietet, auch in Zukunft verfügbar sind.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and largely illegible due to the quality of the scan and the nature of bleed-through. Some faint words and numbers are visible, such as "1887" and "1888".

diorthokie/: di^oetica, obejmują ^{ac} commutativa i ^y kō/ correctiva.

Zauważ też Ar. znaczenie tak obzerne sprawiedliwości, ~~z~~ jakim spotykamy u Platona a edług którego oznacza w ogóle doskonałość moralną.

Arete diaoetike ~~czyli intelektualna której nabywa się nauką i do:~~ ^{drin} ~~swiadczeniem~~ ^{jest} ~~stosownie do podziału rozumu na epistemonikon i na~~

logistikon /: epistemonikon / rozum naukowy, ^{rozum} ~~logistikon~~ rozum życio-

wy i techniczny :/ albo na nous i i na episteme /: ~~intuicyi i~~ ~~tworzących razem adrosō czyli / zōphia~~ ~~wiedzy:/ tworzących razem~~

sophia, mądrość, albo na ~~phronesis i technē~~ ^{phronesis} phronesis, objawiającej się ~~w~~ ~~euboulia~~ i na technē.

Arete diaoetike czyli ~~działność~~ ^{dzieli się} intelektualna ~~może być~~ ~~dwójaka,~~

stosownie do rozróżnienia inteligencyi na roaum naukowy epistemo-

uikon i ~~rozum~~ ^{twórczo} rozum praktyczny :/ logitikon :/ktry znówu jest

albo roztropnością życiową albo zmyślnością techniczną. Rozumowi odpowiada nous i episteme, ~~tworzące razem sophia,~~ naukowemu ~~odpowiadają~~ ~~razem~~ ~~sophia~~ /: ~~intuicya i wiedza~~ :/, rozu

mowi praktycznemu zaś euboulia i technē. — Porównując ze sobą

5. ~~XXIXA/Arystoteles/Jeżl/XXIX~~ // stopień, w jakim poszczegól-

ne zalety przyczyniają się do osiągnięcia doskonałości a tem sa-

mymi szczęśliwości, twierdzi Arystoteles, że pierwszeństwo mają

1/2 910

zalety intelektu, a wśród nich mądrość. Dlatego najszcześniejszym człowiekiem oddającym się t. zw. theoria, t.j. szukaniu prawdy da prawdy, badaniu naukowemu.

5. Pod względem zakresu etyki Ar. nie stoi ^{wyłącznie} jednostronnie na stanowisku indywidualistycznym, lecz ^{widzi} uznaje w sprawiedliwopci cnotę i obowiązek natury społecznej. ~~Przyznaje~~ Co do fundamentu etycznego ~~PK~~ Arystoteles zwalcza intelektualizm, ^ządając, że pręsz rozum i poznania do postępowania moralnego trzeba wyrobionego stałego kierunku woli, do czego przyczynia się znowu radość i zadowolenie z dodatniego postępowania płynące. Jest Arystoteles autonomista, a kryterium wtyznaje perfekcyjnistyczne. ~~Celem człowieka~~ Uzasadnia je zaś w sposób empiryczny nienal wyłącznie, opierając się przede wszystkim na psychologii jednostkowej i zbiorowej człowieka. Odrębnej zdolności oceny etycznej nie zna, uważa ~~zwe/normy~~ kryterium za bezwzględnie prawdziwe, przedmiot oceny widzi w charakterze człowieka, operuje zaś skalą oceny nie jednolitą, znacznie szerszą aniżeli etyka nowożytna. Traktuje etykę jako część filozofii praktycznej i nadaje jej charakter normatywny.

3/11910

§ . Etykastoicka.

stworzony przez Zenona 342-270 i jego ucznia Chryzypa

1. Stoicyzm wyrósł z cynicznej szkoły, uważającej mądrość za uznającą jedynie rozum ludzki i zwalczającej dobro najwyższe i ~~lekceważącą~~ wszelkie uczucia, tradycje, zwyczaje, itd.

Nie jest jednak stoicyzm tylko negatywno-krytyczny, jak cynizm, lecz także pozytywnie-twórczy, a nadto opiera się w przeciwieństwie do ^{cynizmu} stoicyzmu na założeniach metafizycznych zaczerpniętych z nauki Heraklita; około 500 przed Chrystusem: / . Istotą świata, składającego się wyłącznie z ciał

wszechrzeczy jest ogień, a wszystko jest tylko ogniem przyjmującym w swej postaci najsubtelniejszej pneuma pyroidea różne stany skupienia. Ogień ~~jest~~ nous, logos

jest zarazem rozumem, mądrością światem kierującą, według praw nie-

zmiennej z koniecznością nieuchronną. Dusza ludzka jest tylko częścią owego ~~logosu~~ logosu. Jak dusza ludzka z ciałem tworzy całość organiczną, tak też wszechświat, którego duszą logos, ^(logos) Bóg. Dusza ludzka jest częścią logosu i po śmierci ciała doń powraca.

2. Życie człowieka winno odpowiadać jego stanowi w świecie.

Człowiek winien żyć zgodnie z uatrojem wszechświata, z istotą czyli naturą wszechrzeczy i z własną. /: Homologoumenos te physei zen, secundum naturam vivere: / Jak światem, tak i człowiekiem kierować winien rozum. Zen kata physin i kata logon na jednowychodzi. Zen kata phys. j i kata logon na

etykietyka

stworzony przez Lenona 248-270 tego użycia chrześcijaństwa
i. Stwierdzam wyraz i cyfry, uważając je za
niezależne jedynie w rozumieniu i zwyczajach
dobro nastawione i niekwestionowane w zasadach, zwyczajach, zwyczajach
te. itd. Nie jest jednak etyką tylko negatywno-krytyczną, jak
opiniam, lecz także pozytywno-etyczną, a nadto opiera się w prze-
ciwstawie do etykietyki na założeniach metafizycznych i zasadach

tych z nauki Heraklita; około 500 przed Chrystusem; i. Także
świata, skądinąd nie wyłączone z etykietyki
wzajemności jest etyką, a w zasadach jest tylko ogólnym przyjętym
w swym postaci najwłaściwszej pewnym wyobrażeniem
różne stany etykietyki. Ogólnie etykietyka jest etyką
nauki, logos
jest zarządem rozumem, mądrością światem kierującą, według praw nie-
szakie, heimatene.
zmienionych z konieczności nieuchronnie. Dusza ludzka i etyką

całkowicie owego Miodu — Jak dusza ludzka z etyką tworzy całość
organizm, tak też w zasadach, którego dusza i logos, Bóg, Dusza
ludzka jest etyką logosu i po śmierci ciała doń powraca.
2. Etyka człowieka winno odpowiadać jego stanowiaku w świecie.

Człowiek winien żyć zgodnie z naturą w zasadach, a etyką
czyli naturą w zasadach i z etyką. \: Homologomenon te physai
zen, secundum naturam vivere: \: Jak światem, tak i człowiekiem kier-
wać winien rozum. Ten kategoria i kategoria logosu na technologicznie.
Ten kategoria i kategoria logosu

7. 1. 1910
Ochłodzi

10/11910

Et. kier. etyki naukowej -33- Zima 1909/10 Streszczenie.
tokowi
W tem zawiera się pogodne uleganie nieuniemożliwionemu ~~złoty~~ wypadków
czyli t. zw. euarestesis. | ~~Zakład~~ Człowiek czy iacy zadość tym
wymaganiom, jest dzielny, a dzielność jest jedynem prawdziwym
dobrem. Tyko ona bowiem zapewnia człowiekowi trwałe zadowolenie,
prawdziwą szczęśliwość. To co inni za dobro uważają /: zdrowie,
majątek, ~~piękność~~ ~~usposobienie~~ itp jest dourem chyba w obszerniejszem
znaczeniu, jako coś, co do dzielności ^{wyrobienia} sobie może być pomocnem, która
jest tak samo jedynem prawdziwym dobrem, jak jej brak jedynem pra-
wdziwym złem. Cokolwiek leży w pośrdku, jest rzeczą obojętną, a
adiaphoron, do których należy ~~życie~~ rozkosz, ból, hańba, sława, wła-
dza, majątek, zdrowie itp. Nie który z tych adiaphora trzeba jeć
jednak przyznać wartość względną przed innymi, więc zdrowiu przed
chorobą, majątkowi przed nędzą materialną, brakowi cierpienie przed
cierpieniami. ^{Stąd rozróżnienia tego co proegmenon i apoproegme-}
~~Tak więc obok adiaphora w najściślejszej non~~ poza sfe-
rą których leżą już zupełne adiaphora: ~~życie~~, u.p. koor włosów itp.

3. ~~Zakład~~ Na dzielność składa się episteme i askesis. wiedza
i ćwiczenie. Jest zaś dzielność stałe skierowanie woli ku działaniu
odpowiadającemu naturze. Kto w tym kierunku postępuje, ale
raczej dzięki wrodonym skłonnościom i przyzwyczajeniu, do pełnej

racz galki wrodzonym skłonnością i przyzwyczajeni, że będąc
nieodpowiedzialnym naturze. Kto w tym kierunku postępuje, nie

i ćwiczenie. Jest zaś działanie stałe skierowane woli ku działaniu
3. Zjawiska Na działanie składa się episteme i askesia. Wiedza

o których jest już zupełnie wiadoma: *επιστήμη*, a. p. teor. *ήθικων* itp.

cierpienia. Tak więc *αδελφότητα* w *αδελφότητα* nie powinna być
choroba, matki przed nią *αδελφότητα*, braku cierpienia przed

jednak przynajmniej *αδελφότητα* przed innymi, więc *αδελφότητα* przed

ona, matki, zdrowie itp. Nie który z tych *αδελφότητα* trzeba być
zaobchodzon, do których należy *ήθικα* rozkosz, ból, *αδελφότητα*, *ήθικα*

jest tak samo jednym prawdziwym dobrem, jak jest brakiem jednym pra-
znaczenia, jako coś, co do *αδελφότητα* może być pomocnym, która

matki, *αδελφότητα* itp. jest dobrem *ήθικων* w *αδελφότητα*
przeważa *αδελφότητα*. To go imi za dobro uważa: *ήθικα* zdrowie,

dobrem. Tylko ona bowiem zapewnia *αδελφότητα* trwałe zachowanie,
wymaganie, jest *αδελφότητα*, a *αδελφότητα* jest jednym prawdziwym

czyli t. zw. *αδελφότητα*. *αδελφότητα* *αδελφότητα* czy *αδελφότητα* tym
W tem zawiera się *αδελφότητα* nieuniknionemu *αδελφότητα* wyobrażeń

14/II 910
świadomości dla tego tak należy postępować bez ~~zależności~~ tych filozoficznych wiadomości /: theoremata:/, na których owa świadomość się opiera, ten nie jest na prawdę dzielnym człowiekiem, lecz posiada tylko arete atheoretos. Prawdziwie dzielnym może być tylko człowiek mądry, sophos. | To też ~~niezależność/skłonność~~ zalety intelektualne,

objęte wspólną nazwą phronesis ~~tych~~ są jednym z czterech głównych czynników dzielności, jedną z czterech głównych cnot, obok której wymieniają stoicy jeszcze męstwo andreia, panowanie nad sobą sophrosyne i sprawiedliwość dikaosyne. Wszystkie te zalety czyli cnoty są nierozdzielnie ze sobą związane, tak iż kto posiada jedną, posiada też wszystkie inne. I tylko taki człowiek zdolny jest do katorthoma, czynu odpowiadającego temu co kathekon czyli tego jest obowiązkiem, a dokonanego z pełnym poczuciem i zrozumieniem ~~tego~~ obowiązku. W swych wymaganiach etycznych stoicy idą tak daleko, iż nie uznają żadnych stopni wartości etycznej postępowania, lecz dzielą je na bezwzględnie dobre i bezwzględnie niedobre czyli złe.

4. Etyka ~~stycza~~icka o charakterze indywidualistycznym, in-

4. Laska jest o charakterze indywidualnym, in-
nie dobre i bezwzględnie niedobre czy nie.
du wartości etycznej postpowania, lecz dzieła je na bezwzględ-
niech etycznych staję, to tak daleko, iż nie ma już żadnych sto-
pniem poznaniem i zmięszaniem. W innych wymiarach
temu go katekoni czyli to jest obojętnością, a dokonanie z be-
taki człowiek woli jest do katekoni, czynu opowiadającego
tak iż kto postawa jedna, postawa też wszystkie inne. I tylko
sktę te należą czyli są niezmiennie ze sobą związane,
panowanie nad sobą soprofym i sprawiedliwość dikaśnie. Wszy
eń, obojętnej wymienia staję, jeszcze miejsce angria,
tych różnych wymiarów cięności, jedna z czterech głównych
ludnie, obojętnej nazwa pniecia katekoni, są jednym z cze-
czowiek mały, soprof. To też w katekoni należą intelek-
siada tylko arte artekoni. Pradnie dziełnym może być tylko
się opiera, ten nie jest na prawdę dziełnym czołkiem, lecz post-
filozoficznych wiadomości: theorematy, na których ona wiadomości
świadomości dzieła tak należą postpowanie, ten katekoni tych
C. Kier. etyki nauk. -34- Zima 1900/19 Stronzenie.

telektualistycznym a nawet rygorystycznym, przeważnie stanowiące jczyannika autonomicznego nad heteronomicznym stawia pewne trudność podporządkowani jej ~~żąd~~ pod kategorię kryterów bądź teleologicznych, bądź nomicznych. A to dlatego, iż postulat życia kata logou równający się postulatowi życia kata physis niekiedy służy jako środek do osiągnięcia pewnego celu, mianowicie ~~zgodności~~ spokoju i równowagi ducha, niekiedy zaś występuje bez względu na taki leżący pozanim cel jako naczelną zasadą życiową, żądającą bezwzględności posłuszeństwa. W swym sformułowaniu ostatecznym stoicyzm przechylił się stanowczo na stronę etyki nomicznej, spuszczając z oka cel życia ludzkiego a kładąc przede wszystkim nacisk na ~~spełnianie~~ ^{winną być urządzone} sposób życia które ma być homologoumenos te physei. ~~Prza~~ Za to iżcznym charakterem tej etyki przemawia też jej ~~rygorizm~~ rygoryzm, żądający m.i. wyraz także stanowczym sformułowaniu tylko dwóch stopni skali oceny etycznej, jednego dodatniego, jednego jennego.

§.5. Etyka epikurejska.

Jest ~~modyfikacją~~ ^{modyfikacją} hedonizmu, dokonaną pod wpływem Demokryta-

stworzony może być więcej różnocześnie z stoicyzmem przez Epikura
Epikureizm przedstawia się jako modyfikacja stworzonego przez Ary-
stypa hedonizmu, który szczęście upatrywał w używaniu, ~~w rozkoszy~~^{upatruje}
. Epikureizm zgadza się z tem twierdzeniem, lecz uważa ~~za rozkosz~~^{za właściwe}
za właściwe używanie życia nie w zażywaniu rozkoszy i przyje-
mności, lecz w wolności od cierpień fizycznych /: apouia:/, od
udręczeń ducha /: ataraxia:/ i od niepokojących nas pragnień /: ao-
chlesia :/. Na to Epikuros /: zwraca uwagę na to, że chociaż
~~źródłem cierpień~~ w przemijających rozkoszach, towarzyszących
różnym przebiegom życiowym ξ : he hedone katastematike a nie eu ki-
nesei :/. Zwraca też uwagę Epikur na rolę, jaką w w potęgowaniu
cierień i przyjemności ma obawa i nadzieja oraz wspomnianie, a zatem
czynnik duchowy. On to o wiele potężniejszą odgrywa rolę aniżeli
samo ciało. To też warunkiem szczęścia ^{we} jest ^{te} uwolnienie się ~~z obawy~~
obawy, od wszelkiego lęku, zwłaszcza od najgorszego, t.j. od lęku
przed śmiercią. Na to trzeba posiadać wiedzę, mądrość phronesis, ~~która~~
która ^{pozwala} ~~pozwala~~ nam zrozumieć świat i nasze w nim stanowisko oraz sto-
sunek nasz do bogów. Swiat składa się - jak nauczał Demokrytos :/
z atomów, ciało i dusza ludzka także. Śmierć polega na rozpadnięciu

człowieka leży w ~~pełnym~~ wyzwoleniu się rozumu tego czynnika duszy
 z cielesności. Dostąpiwszy w ten sposób zupełnej czystości, dusza
 zjednoczy się po śmierci z istotą wszechrzeczy, z ~~absolutem, nazwa-~~
~~nym tu prajednię i~~ pojętym nie jako duch myślący, a więc na pod-
 miot-śrzedmiot rozszerzony, lecz jako hen, prajednia. Tego zja-
 dnoczenia z prajednią /: haplosis, henosis :/ doznaje dusza ~~po-~~
~~tracąc poczucie swej odrębności i wychodząc niejako z siebie~~
~~tychych/niekiedy/już/na-ziemy-w-stanach/wyjsca/nie-jak-z-siebie//~~
 ekstazy//

Rozdział II. Wpływ ~~chrześcijaństwa~~ na etykę naukową.

§. 1. Pojęcie prawa moralnego.

Etyka chrześcijańska nie jest etyką naukową, lecz religijną. Ale
 wniosła ona w ~~zakres~~ świat myśki średniowiecznej szereg pojęć
 i zagadnień, które następnie wywarły nie mały wpływ na naukowe
 traktowanie etyki. ~~Z~~ ~~każdego~~ ~~ty-~~

Jednym z takich pojęć jest pojęcie prawa Bożego, przez Boga ludz

§. 1. Pojęcie prawa moralnego.

kości objawionego i zaopatrzonego sankcją nagród i k.ar. Tem ob-
 jawieniem i tą sankcją różni się no najwyraźniej od tego, co w ety-
 ce greckiej występuje jak nomos theios w przeciwieństwie do ludz-
 kiego.

U Żydu

co gregory wstrętuje jak nomen clausum w procedurze...
 jawionem i to kanony rozumieli nie do najwyższej...
 losci dotychczasowego i zapobiegawczego...
 2.4. Polityka prawa...
 i...
 2.1. Polityka...
 Polityka...
 1848

Prawo Boże, ograniczone do własnego narodu posiadali już Żydzi, w chrześcijaństwie prawo to nabiera mocy obowiązującej dla całej ludzkości. ~~Co~~, co to uznają, tworzą osobną społeczność przeciwstawiającą się zrazu jaskrawo organizacji państwowej a i później zupełnie od niej odrębnej, a, wyposażoną ^w szczegółowo opracowanymi kodeksami postępowania i systemami kar oraz hierarchią ^{czynności} nad przestrzeganiem tego kodeksu czuwających. Decyzja o tem, jak w danym wypadku należy postępować, zależy więc niejako od zastosowania należycie interpretowanych przepisów prawnych. Przeciw takiemu formalistycznoprawniczemu pojmowaniu obowiązków etycznych ^{istniała jednak stała} ~~zwarła się~~ ^{opozycja} w łonie samego kościoła, powołująca się na naukę Chrystusa ^{zalecającą czystość serca przedewszystkiem a lekceważącą przepisy} ~~o prostocie ducha, czystości intencji i g~~ ^{o prostocie ducha, czystości intencji i g} pisy szczegółowe., których znajomości i przestrzeganiu przeciwstawia wiarę i miłość. Wiara, pojęta zrazu jako przekonanie o prawdziwości tego, czego człowiek wprawdzie nie doświadczył smą, ale przyjmuje na podstawie świadectwa innych /: tutaj obalenia :/ ~~za prawdę~~ później doprowadził do pewnego zdeprecjonowania rozumu, który jakoby sam nie zdołał człowiekowi wskazać, co prawdą i jak postępować należy

Pojęcie i przykazanie miłości bliźniego zaś
Miłość zaś//zarójk bliźniego, oparta na fakcie, że wszyscy ludzie
na równi są dziećmi Boga, ~~wprowadza~~ nadaje nieśmiało tylko w etyce

910
22/11
ce greckiej odzywającemu się altruizmowi stanowisko w poglądach
moralnych przez dłu te wieki przeważające. lub nawet wprost ~~decydują~~
decydujące. W etyce religijnej chrześcijaństwa powstało też

2. z etyce religijnej chrześcijaństwa rozwinęło się też pojęcie sumie-
nia jako wrodzonej i odrębnej zdolności rozpoznawania dobrego i złego.
Od sumienia /: conscientia:/ odróżniają niektórzy teologowie t. w. syn-
teresis czyli scintilla conscientiae, t.j. tkwiący w duszy ludzkiej
opór przeciw złemu i skłonność ku dobremu. Z pojęcie sumienia wyłoni-
z rozwojem etyki teologicznej
ł się dwie rozbieżne konsekwencye. Jedni jak Abelard /: um 1142 :/ upa-
trywali w sumieniu ostateczne źródło różnicy dobrego i złego i dlatego
~~pojmowali tę różnicę jako niezależną od objawienia przypisywali~~ możliwość
um 1308
ponownej różnicy także poganom, filozofom grekim, inni, jak Erazm Szko-
Szkoti Wilhelm Okkam /: um. 1347:/ twierdzili, że różnica dobro i
złego jest wpływem zupełnie dowolnego postanowienia Bożego, przez co
stwowo byli skrajny heteronozmi teologiczny. Ten heteronoz Obie te konse-
kwencye. pierwsza wprost a druga przez reakcję ~~poprawczy~~ ~~do coraz~~

wywołały rozpadnięcie się stworzonego przez Tomasza z Akwinu /: um. 1274: systemu teologiczno-filozoficznego, powstałego z połączenia nauki kościoła katolickiego z filozofią Arystotelesa, a obejmującego ^{skłonił} także etykę ~~teologiczną~~. Dążność do niezależnego od ~~teologii~~ ^{kościół} wiary ~~religijnej~~ uzależnienia etyki wznocnił też fakt, iż proste, szczere poczucie ~~etyki~~ ^{etyczne} w ralne bardzo często ~~widziało się~~ ^{widziało się} w sprzeczności z formalistycznym ^{cz} często a często też ubocam względem politycznym ulegającym ^{też} ~~pojmowaniem~~ etykę kościelną. Przyczynił się do tego ż humanizm, zwracając wzrok człowieka, zapatrzonemu w wieczność i wszelką rzecz ziemską za grzech uważający, znowu na sprawy i stosunki ludzkie; reformacja zaś tworząc szereg ~~obok~~ ^{obok} katolickiego kościoła, żywo uprzytomiała niezależność poczucia etycznego od przytywnego wyznania.

Rozdział III.

Etyka nowożytna

§.1. Pierwsze kroki.

1. Zaznaczone powyżej myśli znalazły szereg wymownych głosicieli, Należy do nich ^{n.p.} Piotr Pomponatius, /: um 1525:/ twierdzący, że prawdziwą wartość ma cnota, niezależna od wiary w nieśmiertelność duszy, albo

Jan Bodin /: um. 159⁰ /: dowodzący, że wszystkie religie i wyznania mają ^{oraz} jakąś treść wspólną, że ~~zatem~~ sam rozum i przyrodzone prawo wystarcza ²³ - bez pomocy objawienia- do osiągnięcia zbawienia. Michał de Montaigne w wydanych 1588 Essais głosi etykę złagodzonego stoicyzmu, lekkim septycyzmem zabarwioną, a Piotr Charron w dziele de la sagesse 1596 wprost twierdzi, że nie etyka na religii winna się opierać, lecz religijność i pobożność z moralności winny wyrastać jako jej dopełnienie. - Francisz Bacon / um 1626 /: uznając niezbędność religii dla osiągnięcia wiecogo zbawienia, sądzi że szczęście względne, ziemskie ~~uzyskać~~ może człowiek posiadać niezależnie od wiary, a naetzupełnie bez religii, choć przyznaje religii i myśli o Bogu pewien uszlacherniający wpływ na człowieka. Podstawy etyki od religii niezależnej dopatruje się Bacon w prawie przyrodzonym /: jus naturae, jus naturale, lex naturae /:. Pojęcie to znane już Cycceronowi i rzymskim prawnikom, przyjęte też przez ojców kościoła i scholastyków ~~dotyczy~~ ^{uznanych} ogółu norm postępowania, powstałych niejako naturalną drogą w społeczeństwie przed normami prawa pozytywnego o tworzających niejako tżo tych norm pozytywnych. W etyce teologicznej wywodziło to prawo przyrodzone od

The following is a list of the names of the persons who have been appointed to the various offices of the Board of Directors of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, for the year ending on the 31st day of December, 1871.

The names of the persons who have been appointed to the various offices of the Board of Directors of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, for the year ending on the 31st day of December, 1871, are as follows:

President: [Name]

Vice-President: [Name]

Secretary: [Name]

Treasurer: [Name]

Directors: [List of names]

The names of the persons who have been appointed to the various offices of the Board of Directors of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, for the year ending on the 31st day of December, 1871, are as follows:

President: [Name]

Vice-President: [Name]

Secretary: [Name]

Treasurer: [Name]

Directors: [List of names]

Boga, wirząc, że Bóg ^{wyjaśniano istnienie tego} żył je w sercu ludzkie. ^{niezależniam się} jednak etyki ~~przypisywani to prawo~~ prawa, tego przyrodzonego niejako poczucia prawnego i etyczne własnościami natury ludzkiej, ; ~~u Bacona~~
 W tak pojętem prawei ~~na~~ przyrodzonym upatrze tż Bacon podstawę etyki,
 Znajduje się jednak u niego także jeszcze drugi punkt widzenia: tłumacząc
 bowiem, czego prawo natury od nas wyaga, zwraca uwagę na tkwiące w czł
 człowieku dowjakié popędy, dterminujące jego ^{działanie:} ~~działanie~~ popędy osobni-
 cze i społeczne. Społeczne winny przeważać i kierować ~~u~~. Otóż w dalszy
 rozwoju etyki nowożytnej rozróżnić można wyraźnie dw kierunku, edług te-
 go ~~czy etyka~~ podstawą etyki staje się formułowanie i uzasadnianie ja-
 kiegoś prawa przyrodzonego moralnego, czy też analiza popędów i uczuć
 determinujących postępowanie człowieka.

26
11
910

3.) Hugo Grocyusz 1583-1645 autor dzieła de jure belli et pacis 1625
 usiłuje znaleźć ~~podstawę~~ w prawie przyrodzonym podstawę dla juormowania
 stosunkw międzynarodowych. Określa prawo przyrodzone jako normę rozumu, w
 wskazującą że w pewnem postępowaniu wskutek zgodności jego lub niezgo-
 daości z samą rozum ą i społeczną naturą społeczną tkwi moralna zło albo
 moralna konieczność ^{eterna de} i że wsku ek tego takie postępowania jest przez
 Boga jako twórcę owej natury człowieka zakazane albo nakazane".

17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

To prawo przyrodzone odgrniwa Grcyusz nietylko od pozytywnego prawa p świeckiego, le z takż od pozytywnego prawa dożego, /które. Prawo przyrodzone bowiem zakazuje to, co złe, nakazuje co dobre pozytywnie prawo doże zaś zakazem swym czyni pewne postępkı złe, i, nakazem cyai je do brmi. Zdaniem Grcyusza prawo przyrodzone wskazuje nam saramie o całość / chociaż poszczególne wywody Grcyusza o tem prawie są / aństwa, ludzkości:/ jako najwyższy obowiązek. I zgodnie z autorami ~~sa~~ zgodne z autorami starożytnymi i prawnikami rzymskimi ~~przeobraża~~ Grcyusz i z tego względu nie zawierają wiele nowego, przecieź ~~sam~~ fakt położenie akcentu na społeczną treść teg prawa oraz na jego znaczenie jako postawy ~~normo-~~ wania stosuńw międzynarodowych sprawiły, że odtąd dykusya od prawie przyrodzonym nie schodzi z porządku dziennego. yasuwała się przedewszystkiem kwestua, co nas właściwie skłania do okazaia temi prawu posłuszeństwa, na czem polega jego zgodność z natura człowieka i czy natra ta jest w ogóle społeczna. Na te pytanie odpowiedział po sojemu

§.2. Tomasz Hobbes. 1588-1679

1. Wychodząc z założeń baruzo radykalnych co do natury ludzkiej, dochodzi do konsekwencyi baruz konserwatywnych do absolutyzmu państwowego, . ~~Z~~ Jako materialista upatruje w dążeniu do samozach-

28/1110
samozachowania jeży, cel postępowania ludzkiego. To też w pierwotnem stanie ludzkości, gdy jeszcze brak wszelkiego uspołecznienia, panuje bellum omnium contra omnes. | Niema prawa ni bezprawia, w najwyższej cenie są siła i podstęp. Pozbawiony instynktu społecznego, który posiadają pewne zwierzęta, człowiek pragnie wprawdzie korzystać z cudzej pomocy, ale niezdolny jest sam ją sobie zapewnić, wyjąwszy bardzo ograniczony zakres rodziny lub stosunku zwycięzcy do zwyciężonych. Pozatem panuje wszachwładnie jus naturale, t.j. prawo każdej jednostki do zdobywania sobie wszystkiego, co zdobyć jest zdolna. Ale stan ten jest nie do zniesienia. Każdy pragnie by mu było najlepiej, a jest jaźdemu najgorzej, gdyż ustawiczenie jest zagrożony przez innych. Zaczynają tedy i ludzie łączyć się celem wspólnej obrony, i zapewnienia sobie względnego bezpieczeństwa w gronie własnem o wobec jednostki poza tem gronem sojących. Miejsce jus naturale zajmuje lex naturalis t.j. dictamen rectae rationis circa ea, quae agenda vel omittenda sunt ad vitae membrorumque conservationem quantum fieri potest quantum. Lex naturae zaleca dążyć o ile to możliwe do zgody i pokoju, w tym celu zrzec się w tym samym

stopniu swych indywidualnych dążeń, w jakim wyraża się tego od innych., dotrzymać wszelkie przyrzeczenia, i umowy. Z tych zasadniczych postulatów wynika cały kodeks etyki przyrodzonej której fundamentem jest kierowana rozumem dążność o własny byt a sankcją obawa przed zbliżeniem się poawnem do stanu w którym panuje jus naturale. Ponieważ jednak trudno liczyć na to, ^{by} ~~by~~ się wszyscy dobrowolnie i lojalnie poddali owej lex naturae, przeto ~~jedynym~~ ^{Woluntary tyms} wyjściem jest poddanie się wszystkich woli jednej, obdarzonej władzą i zdolnej przeprowadzać postulaty legis naturae. Owa jedna wola bądź jednostkowa, bądź ciała zbiorowego sama teraz o tem rozstrzyga, co złe i co dobre, co wolno, czego niewolno. W ten sposób powstaje organizacja państwo-społeczna, w której istnieją warunki uspołecznienia człowieka, pozbawionego z natury zdolności do życia społecznego. | Posłuszeństwo, do którego wszyscy wobec władzy są ~~zobowiązani~~, zobowiązani, na swe uzasadnienie w konieczności zapewnienia tą powszechnego drogą posłuchu dla lex naturae. Posłuszeństwo to obowiązuje także w rzeczach wiary religijnej, za którą użać należy to, co władza za takie uznaje, - wszystkie inne wierzenia w siły niewidzialne i t.p. są zabronem. Takie stanowiska nie przekszadza Hobbesowi w wypowiedaniu i uzasa

nianiu świąt, według którego między zasadami, postulatami etyki zawartej w piśmie świętym, a postulatami etyki opartej na *le x naturae* panuje zgodność. ~~Pogląd ten co najwyżej nieco łączy skrajny heteronomizm~~. Zarówno heteronomizm Hobbesa, jak też jego poglądy na wyłączość egoistycznych pobudek postępowania ludzkiego spotkał się z opozycją. Przeciw heteronomizmowi wystąpili filozofowie grupujący się w uniwersytecie w Cambridge

§ 3. Szkoła Cambridge'owska

1. Reprezentowany w tej szkole kierunek filozofii opierał się na odnowionych odrodzeniem studiach Platona i neoplatonizmu. W związku z tem nie zgodzali się na proponowany przez Bacona rozdział między etyką oliczną na osiągnięcie zbawienia wiecznego a wystarczającą dla ich teorii konwencyonalną /: norm:/ pochodzeniu obowiązków osiągnięć szczęśliwości doczesnego. Podobnie jak Platon ~~przeciwnie~~ ^{wyznawany} hedonistom ~~przeciwnie~~ w Cambridge platonizm odnowicielowi egoistycznego ~~hedonizmu~~ ^{hedonizmu} albo aczej eudaimonizmu ^{normowaniu} Hobbesowi i jego teorii o ~~pochozeniu~~ ^{pochozeniu} różnicy złego i dobrego ~~przez~~ ^{przez} władzę. A zwalczając tem samem pośrednio Cassendiego, zwolennika Hobbesa we Francji, zbliżył się platonizm Cambridge'owski do ~~artezyanizmu~~ ^{artezyanizmu}. Pier

Wszystko to, co jest napisane w tym liście, jest prawdą i nie należy do niego żadnych dodatków. Nie należy bowiem do niego żadnych dodatków, jak też jego kopie nie wyszczególniają żadnych dodatków. W tym liście jest napisane, że nie należy do niego żadnych dodatków, jak też jego kopie nie wyszczególniają żadnych dodatków. W tym liście jest napisane, że nie należy do niego żadnych dodatków, jak też jego kopie nie wyszczególniają żadnych dodatków.

§ 2. Składowa charakterystyka

1. Wskazanie, w jakich warunkach i w jakich miejscach należy się im...
 2. Wskazanie, w jakich warunkach i w jakich miejscach należy się im...
 3. Wskazanie, w jakich warunkach i w jakich miejscach należy się im...
 4. Wskazanie, w jakich warunkach i w jakich miejscach należy się im...
 5. Wskazanie, w jakich warunkach i w jakich miejscach należy się im...
 6. Wskazanie, w jakich warunkach i w jakich miejscach należy się im...
 7. Wskazanie, w jakich warunkach i w jakich miejscach należy się im...
 8. Wskazanie, w jakich warunkach i w jakich miejscach należy się im...
 9. Wskazanie, w jakich warunkach i w jakich miejscach należy się im...
 10. Wskazanie, w jakich warunkach i w jakich miejscach należy się im...

2. ~~Współczesny/~~ Pierwszy wystąpił przeciw Hobbesowi Ralph
 Judworth 1617-1688 ~~związane do~~ ~~tego~~ ~~pr~~ ~~stawia~~ ~~racjonalnej~~ ~~teologii~~
 i usiłując wykazać, że różnica między dobrem a złem nie jest bynajmniej
 2/3910 ~~czymś dowolnym, lecz czymś istotnym, i niezmiennym.~~ ~~W~~ ~~blizum~~ ~~poza~~ ~~je~~ ~~ja~~ ~~k~~
~~mają~~ ~~tak~~ ~~samo~~
 ją tak samo, jak stosunku przestrzenne i liczbowe; prawdy etyczne ~~taki~~
~~charakter~~
~~są~~ ~~jako~~ ~~matematyczne~~, ~~czyli~~ ~~ogólne~~. Systematyczne rozwinięcie tych
 pomysłów podał Henryk More /: 1614-1687:/ w swem Euthiridio ethicum, w
 które zawiera 23 noemata moralia, pewniki etyczne; ~~które~~ ~~uznajemy~~
~~jako~~ ~~samo~~ ~~jako~~ ~~pewniki~~ ~~matematyczne~~, Ale ~~nie~~ ~~rozumy~~, dzięki któremu je
 nie wystarcza do działania etycznego
 uznajmy, ~~działanie~~ ~~etyczne~~ wymaga jeszcze czegoś innego, ; skłania nas
 do niego facultas boniforma, tj. zdolność doznawana zadowolenia z postę-
 powania zgodnego z tem co za dobre uznajemy. ~~Przeto~~ Dlatego też mo-
 że More określi etykę jako sztukę uczącą nas, jak żyć dobrze i szczęśli-
 wie, tak iż zwracając się przeciw heteronomizmowi Hobbesa nie odlega
~~ma~~ ~~wy~~ ~~daleko~~ od jego egoistyczno-~~aut~~ ~~aimonistycznego~~ ~~fundamentowania~~
 etyki. W tym kierunku opozycję przeciw Hobbesowi reprezentuje

§. 4. Ryszard Cymberland 1632-1719.

W wydaniem w r. 1672 dziele De legibus naturae i t. d. wyraża zasadę, że

że najwyższym celem postępowania ludzkiego i tóre... wżyskie inne powin-
 y być podporządkowane jest wspólne do... ro wszystkich. Jest to wyraźniej
 zasadę późniejszego t. zw. utilitaryzmu . Wyprowadzeniem szczegółowych
 zasad postępowania z tej ogólnej Cumberland się nie zjawnie. albowiem
 jego zdaniem etyka powinna jedynie istniejące w człowieku poczucie mo-
 ralne oprzeć na silnej podstawie. | Otóż to poczucie moralne opiera się
 na tkwieniem w człowieku ^{pojęcie społeczne} pojęcie społeczne , który
 trzeba przyjąć, aby wytłumaczyć fakt, iż ludzie, odcuwając ^{swego} niedogodność
 stanu pierwotnego scharakteryzowanego przez Hobbesa, zaczęli łączyć
 się w związki i ustępować z bezwzględnej swobody indywidualnej. Sankcja
 zaś zasady, każącej każdemu człowiekowi użyć do wspólnego dobra ogółu
 tkwi w ustanowionym przez Boga moralnym porządku świata, ~~który~~ mocą któ-
 rego postępowanie odpowiadające owej zasadzie jest zarazem najpomyślniej-
 sze dla danej jednostki , tworzy więc pewną jej nagrodę, a postępowanie
 przeciwne owej zasadzie łączy się też z ujemnymi dla danej jednostki
 następstwami, więc z karami. Zawarte w etyce Cumberlanda niezupełnie do-
 siebie przystające poglądy rozwięli dalej po części Locke, po części
 Shaftesbury.

3/3
90/3

na/właścicielu/czł

§.5. John Locke. 1632-1704: /

Locke zwalcza szkołę cambridgeowską i jej przekonanie o istnieniu ~~wrodzonych~~ ^{a nawet wrodzonych} ~~zasad~~ ^{oczywistych} każdemu człowiekowi zasad mo ałych. Gdyby istniały takie zasady, nie istniałaby co do ~~x/x~~ norm postępowania taka rozbieżność, ani też potrzeba uzasadniania tych norm, ani też taka łatwość w ich przekraczaniu. ^{Nie} Nie można też wywodzić zasad etycznych z poędów, gdyż postępowanie moralne powinno się właśnie odznaczać opaniem poędów. Normy ~~etyczne~~ ^{postępowania} ~~wynikające~~ ^{wynikające} z różniczenia tego co dobre i tego co złe, ta różnica zaś ~~wy/ka/~~ ^{jest nie równa} polega na zgodności lub niezgodności naszego postępowania z ~~prawem~~ ^{prawem} ~~przyrodzonym~~ ^{przyrodzonym} dzięki której to zgodności lub niezgodności ściągamy ^{stosownie} do roli prawodawcy na siebie dodatnie i ujemne następstwa czyli nagrody i kary. Prawo to jest ^{boskie} trojaki: ~~bożkie~~, które jest albo objawione albo ^{albo} prawem przyrodzonym, pozytywne i prawem opinii publicznej. Prawo pozytywne i prawo opinii publicznej opiera się na prawie przyrodzonym. Miżnaby je dokładnie poznać śledząc następstwa postępowania ludzkiego. Ponieważ nam jednak tej wyczerpującej znajomości prawa przyrodzonego brak, przeto istnieją w ocenie postępowania ludzkiego według prawa pozytywnego i prawa

2-1704

Main body of mirrored text, appearing as bleed-through from the reverse side of the page. The text is largely illegible due to the mirroring effect.

1910
7/III

Gł. kir. et. naukowej 51 Zima 1909/10 Streszczenie.
opinii publicznej ~~o~~ zdania. Twierdzenie Locke a, iż w etyce istnie-
me możność dowodzenia równie ścisłego jak w matematyce, ~~nie~~
~~życia~~ nie pozostało bez dalszego wpływu.

nie może być interpretowane

§.6. Samuel Clarke 1675-1729

Zamierza zdobyć etyce miejsce pośród nauk dostępnym ścisłemu dowodzeniu
opartemu na zasadach oczywistych, takich jak w matematyce. Pod-
stawą tych zasad etycznych są zachodzące między rzeczami stosunki;
chodzi bowiem o to, by postępowanie tym
stosunkom odpowiadało. W ten sposób istnieją cztery główne zasady po-
stępowania: zasada czei dla Boga, sprawiedliwości wobec bliźnich, ży-
czości względem bliźnich i panowania nad sobą. Zdaniem Clarke a jasne
na ogół
poznanie tych zasad wystarcza wprawdzie, by nas do odpowiedniego po-
stępowania skłonić, lecz pewną w tem rolę odgrywa też wzgląd na ustano-
wione przez Boga nagrody i kary. Zjawia się tu ~~trudność~~ ^{problem} od czasów
ustawicznie
nasuwająca się wszystkim niemal systemom etyki angielskiej,,
trudność wyjaśnienia, jakim sposobem same intelektualne czynności mogłyby
skłonnościom
przeciwdziałać ~~przeciwstawian~~ egoistycznym. Uwaga ta dowodzi, że Clarke zda-
wał sobie jasnosprawę z ~~trudności~~

Kil 2016 Janszins & K... 1911

... 2016 Janszins & K... 1911

... 2016 Janszins & K... 1911

... 2016 Janszins & K... 1911

... 2016 Janszins & K... 1911

... 2016 Janszins & K... 1911

... 2016 Janszins & K... 1911

... 2016 Janszins & K... 1911

... 2016 Janszins & K... 1911

... 2016 Janszins & K... 1911

nalżenia w samym intelekcie przeciwwagi dla skłonności egoistycznych człowieka. Przeciwwagi tej szukał też gdzieś indziej

Antoni

§.7. ~~Antoni~~ Shaftesbury 1671-1713

Wydane w r. 1711 rozstrządania o cnotcie i zasłudze zwracają się przede wszystkim polemicznie przeciw Hobbsowi, zarzucając mu, iż traktuje człowieka jako jednostkę oderwaną, pomijając fakt, iż człowiek od samego początku żyje wspólnie z ludźmi innymi. Mylnem jest też pogląd Hobbesa, jakobyśmy oceniali jedynie postępowanie ludzkie i to ze względu na jego skutki, gdy tymczasem ~~nasza~~ ^{ocena} dotyczy dyspozycyi człowieka. Dobrym będzie więc nie człowiek przysparzający sobie jako oderwanej jednostce korzyści, lecz człowiek ~~przysparzający~~ ~~skłonności~~ ~~odpowiadające~~ ~~faktowi~~ ~~że~~ ~~jest~~ ~~częścią~~ ~~wię-~~ ~~kszej~~ ~~całości~~, więc skłonności społeczne. Ale samo posiadanie skłonności społecznych nie wystarcza, gdyż mogą przybrać taki stopień, iż tamże działanie innych może ważniejszych w danym położeniu skłonności społecznych. Tak samo też nie można uważać skłonność egoistyczne za bezwzględnie złe, gdyż ich brak osłabia czasem też skłonności społeczne. Chodzi tedy o należyte zrównoważenie i harmonizowanie tych dyspozycyi.

Zrównoważenie to jest należyte, jeżeli ~~celem~~ ^{członość / tych / przy /} jest ~~je~~ ^{je /} ogólna tendencja ku dobru ogólnemu, ~~Wtedy / też /~~ ^{Wtedy / też /} ~~przez /~~ ^{przez /} Ta tendencja wychodzi też na dobre samej jednostce. Trojaki bowiem są w człowieku uczucia czyli afekty, skłonności. Uczucia naturalne, objawiające się w miłości bliźniego, życzliwości itp.; uczucia idiopatyczne czyli osobiste, objawiające się w pojęciu samozachowawczym, w ambicji, w poczuciu własnej godności itp. uczucia nienaturalne, n.p. nienaw ~~o~~ ^o ~~złość~~ ^{złość} , uczucia wynikające z przesądów i zabobonów, dalej polegające na zwrośnieniu lub przesadny stopniu uczuć idiopatycznych. Otóż uczucia puerwszej kategorii są źródłem prawdziwego zadowolenia dla obdarzonych niemi jednostek /: są bowiem same przez się przyjemne, powodują w drugich stany, których stwierdzenie jest nam przyjemne i usposabiają drugich w sposób dla nas przyjemny: ~~Logowanie zaś uczuciom osobistym i nienaturalnym choć pozornie daje jednostce zadowolenie, faktycznie więcej jej przykrości sprawia niższej zadowolenia.~~ Uczucia osobiste natomiast dają człowiekowi tylko wtedy zadowolenie, jeżeli ich zaspokajanie odbywa się w pewnych ściśle i umiejętnie przez rozum wyznaczonych granicach. Co się zaś

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and mostly illegible due to the bleed-through effect. Some words are faintly visible, such as "Handwritten" and "Text".

tyczy uczuć niemoralnych, przysparzają one ^{jakoteż ogółowi} obywatelom pewnym pozorom obdarzonej niemi jednostce przykrości, i dlatego należy je tłumić.

Pozostałe zaś ~~afekty~~ uczucia, naturalne i idiopatyczne należy spro-
wadzić do scharakteryzowanej powyżej równowagi. - Na to na ogół

wystarczałyby sam rozum człowieka; ale człowieka posiada nadto pe-
wną władzę, która zadanie to ~~mu~~ ułatwia ^{i dopełnia.} ~~nadając-jego/postępowaniu~~

Władzą tą zmysła moralny, moral sense, t.j. zdolność doznawania
uczuć dodatnych i ujemnych których przedmiotem są owe wspomniane już

trzy kategorie uczuć. Ta nowa czwarta kategoria uczuć nazywa się
^{Te nowe uczucia czwartej kategorii}

uczuciami releksyjnymi albo też ~~racjonalnymi~~. One to sprawiają,
że człowiek odczuwa bezpośrednio niejako pięknosć jednych a brzyd-
kę innych czuć a temsamem nadają ustosunkowaniu tych uczuć należyty

kierunek. - Wprowadzone tu przez pojęcie zmysłu moralnego, stanło
się w dalszym rozwoju etyki angielskiej i owożytnej w ogóle czyn-
nikiem niezmiernie ważnym, którego wpływ objawia się po dzień dzień
dzisiejszy.

§.3. Bernard de Mandeville. 1670-1733

John Butler

W wydany w r. 1706 satyrycznym poemacie p.t. Brzęczący ul, a w

cyfry numerowane listów na końcu przy ad wst

Gł. kier. et. nauk. 55 Zima 1909/10 Streszczenie
późniejszych wykładach bajka o pszczołach czyli nieuczciwość jedno-
stek dobrodziejstwem ogółu". ^{Mandeville} głosi pogląd, że uczciwość jednostek
nie leży w interesie dobra ogólnego, które tylko wtedy kwitnie,
gdy ścierają i walczą ze sobą jednostki ~~wyręcając~~ ^{współzawodnicząc} ze
sobą i nie przenierają w śródłach tej walki. występki jednostek
są niezbędnym warunkiem ogólnego dobrobytu ~~który~~ ^{który} i że normy etyczne ~~z~~ zostały przez jednostki sprytniejsze narzucon
mniej sprytnym celem uczynienia sobie z nich powolnego narzędzia.
Pogląd ten skierowane są przeciw optyzmowi etycznemu Shaftesburye
go, ~~którego~~ ^{którego} uznającego możliwość zupełnego pogodzenia egoistycznych
dążeń i jednostek i dobra ogólnego. Tej samej sprawie poświęca
szczegółowe analizy psychologiczne Józef Butler, 1692-1752 stając
jednak ~~bliżej~~ ^{bliżej} po stronie Shaftesburyego, którego zmysł moralny na
zywa sumieniem ze względu na przysługujący uczuiom refleksyjnym
autorytet, wywodząc zarazem, że między dobrze zrozumianą i należy
cie kierowaną namiętnością własną a dobrem ogółu niema przeciwieństwa

(mirrored bleed-through text, including names and dates)